

Атаманенко Володимир Володимирович

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0000-7233-7137>

e-mail: volodymyr.atamanenko@knu.ua

ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО ПОПУЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ТЕОРІЇ К. ШМІТТА

Резюме

У статті досліджується зв'язок сучасного популізму з політичними концепціями Карла Шмітта. Наголошується на внеску політико-філософського спадку К. Шмітта в розвиток загальної теорії авторитаризму, що проявляється в певному категоріальному апараті та спрямованості досліджень німецького мислителя. Починаючи від 90-х рр. ХХ ст., його політична теорія користується популярністю з огляду на кілька об'єктивних причин: 1) підвищена кількість терористичних атак по всьому світу; 2) категоріальний апарат, котрий з новою силою, на фоні терористичної загрози та «загрози демократії», почали використовувати США для виправдання гуманітарних інтервенцій в інші країни, а також 3) динамічна глобалізація.

Проаналізовано феномен спін-диктатури. Основними характерними особливостями даного різновиду авторитарного режиму вказуються наступні: 1) потрібно бути популярним (серед мас); 2) здобувши популярність диктатор використовує її для зміцнення влади («переконує» виборців передати йому наднормові повноваження); 3) потрібно прикидатися демократичним; 4) потрібно відкриватися світові; 5) потрібно уникати жорстоких репресій або принаймні приховувати чи маскувати їх у разі застосування; спін-диктатори в даній статті визначаються як лідери, котрі вдають з себе демократичних правителів. Вказується, що оскільки авторитарні країни на сьогодні здебільшого є спін-диктатурами, популізм в контексті очільників цих держав постає основним інструментом мобілізації мас.

Зазначається, що актуалізація політичної теорії К. Шмітта в контексті популізму належить французькому філософу пост-структуралісту Е. Лакло, котрий вважав популізм яскравим виразом демократичної уяви. Таким чином, актуалізується антонімічність понять «демократія—лібералізм», на

якій наголошував К. Шмітт. Беручи до уваги, що «мета популізму полягає в звільненні місця влади, для того щоб знову зайняти його», віднаходиться зв'язок популізму з теорією «суверенної диктатури» німецького мислителя.

Аргументується, що низка концептів політичної теорії К. Шмітта, а саме: «субстанція рівності» народу, демократичний механізм «виключення», дихотомія політичного «друг-ворог», критика парламентаризму та ліберального індивідуалізму, тотожність керуючих і керованих, в даному випадку постають влучною системою вихідних даних, за допомогою якої можна зрозуміти онтологічну основу популізму.

Ключові слова: популізм, спін-диктатура, Карл Шмітт, поняття політичного, антагоністичне політичне.

Вступ

XXI ст. можна вважати ерою розквіту популізму. Особливо популярним він, як особливий інструмент мобілізації мас, постає в контексті його використання владними інстанціями нео-авторитарних країн (спін-диктатур). З огляду на те, що тенденція до втрати репутації класичних інституційних структур політичної участі в очах виборців продовжує набирати обертів, доцільним постає завдання аналізу онтологічної основи регресивних політичних феноменів, основним з яких на сьогодні є популізм. Вдалим інструментом для виконання поставленого завдання, видається політична теорія Карла Шмітта—одного з провідних науковців консервативного ідеологічного напрямку XX ст.

Методи дослідження

Автор послуговувався низкою загально-логічних методів: аналізу та синтезу (розкриття сутності феноменів спін-диктатури та популізму); метод аналогії (порівняння політичної теорії К. Шмітта та основних характеристик популізму).

Результати дослідження

Політика, як і всі сфери життєдіяльності суспільства, з розвитком науки та позитивізму пройшла закономірний процес секуляризації: ключові посади в державі позбавилися ореолу святості, а політичне рішення—в силу обов'язкової підзвітності та відкритості влади своїм виборцям—стало підпорядковане деперсоніфікованим процесам його прийняття. Сучасна політика нагадує бюрократичний ідеал Макса Вебера, в якому чиновник може керувати «*sine ira et studio* (лат. без гніву і пристрасті—А. В.) не зважаючи ні на які особисті мотиви й почуття, без сваволі і несподіванок, але насамперед—«не зважаючи на особи», суворо формально за раціональними правилами, а там, де їх немає,—керуючись міркуваннями ділової доцільності» [1, с. 158].

Попри те, що основним джерелом влади та суверенітету в більшості цивілізованих держав Європи є народ, в цьому ж просторі політичної культури

можна спостерігати ріст популярності псевдо-демократичних, а в деяких випадках навіть авторитарних лідерів. Звісно, що на сьогодні вони далекі від свавілля абсолютистських монархій чи диктаторських режимів ХХ ст., втім, тенденційність щодо монополізації влади, ЗМІ та судового апарату в цих країнах насторожує академіків та незалежних споглядачів по всьому світу.

Дослідники, наводячи приклади потенційних причин «демократичного відкату», вказують на політико-філософський спадок К. Шмітта. Основний вплив, котрі мали його роботи на масову свідомість, датується 90-тими рр. ХХ ст., незадовго після його смерті. Як вказує А. де Бенуа: «Без перебільшення можна сказати, що Карл Шмітт— автор, чиє ім'я, більше ніж будь-яке інше, привертає увагу світових вчених у галузі політології» і, що його ідеї зачіпають більш ніж «500 книг та десятки тисяч статей» [2, с. 99] після 1985 р.

Можна зазначити три головні причини даної тенденції: 1) підвищена кількість терористичних атак по всьому світу; 2) категоріальний апарат, котрий з новою силою, на фоні терористичної загрози та «загрози демократії», почали використовувати США для виправдання гуманітарних інтервенцій в інші країни, а також 3) динамічна глобалізація. На цьому ґрунті актуалізувалися закиди автократичних режимів та їх лідерів Західним демократіям на чолі з США. Вони, як їм здається, «викривають» імперіалістичну природу ліберальної демократії, позиціонуючи себе як борців за збереження міжнародної політичної та культурної незалежності. В більшості випадків це робиться для пошуків шляхів легалізації та легітимізації різноманітних понаднормових повноважень та централізації влади.

Низку філософських концепцій К. Шмітта можна вказати як основу «демократичного відкату»: «надзвичайний стан»; популістські атаки на верховенство права та незалежні суди; політику розділення на «друзів» та «ворогів» для мобілізації підтримки; акламація, як важливий засіб легітимізації авторитарного процесу прийняття рішень. Також, не варто забувати і про такі терміни як «справжня», «народна», «суверенна» або «неліберальна демократія», котрі або ж безпосередньо висунув в своїх працях К. Шмітт, або ж які були розвинені та додані як наслідок ознайомлення з політико-філософським спадком німецького мислителя [3, с. 408].

Одним з найактуальніших, на фоні збільшеного інтересу до праць К. Шмітта, питань, є президенціалізм та все помітніша тенденція до занепаду парламентської системи в демократичних режимах. За приклад можна взяти як Туреччину—східну країну, котра до приходу до влади Реджепа Ердогана трималася прогресивного курсу модернізації—так і кілька держав «Вишеградської четвірки»—що класично вважалися консолідованими демократіями-членами ЄС. Лідери в цих країнах (В. Орбан в Угорщині, Р. Фіцо в Словаччині), або вже централізували владу, приймаючи рішення через свої партії, мережі друзів і захоплені суди, обходячи, при цьому, класичні процедури парламентаризму прийняття політичних рішень, або прагнуть

до цього. Вони правлять за допомогою указів, маргіналізують опозицію та організують «національні консультації», щоб безпосередньо спілкуватися зі своїми прихильниками. Ця комунікація позиціонується «волею народу», в той час як критично налаштовані політичні суб'єкти переслідуються через ув'язнення, вбивства, фінансовий тиск та репресії у, контрольованій урядом, системі ЗМІ. Нерідко це супроводжується нагадуваннями про політичну ефективність сильних лідерів, які здатні швидко приймати рішення для розв'язання нагальних проблем, забезпечуючи цим самим вищий рівень життя та національну велич. Я. Качинський (голова колишньої правлячої партії Польщі), наприклад, критикує ліберальну демократію за її структурну нездатність вирішувати колективні проблеми суспільств—те, що він називає «імпомібілізмом»—оскільки парламенти продовжують нескінченні дебати, а ліберальні еліти заявляють про правові обмеження, накладені конституцією країни чи Європейським Союзом [3, с. 409].

Втім, оскільки маси на сьогодні відіграють ключову роль в політичному процесі загалом, авторитарним лідерам, для того щоб отримати відповідні повноваження, потрібно певним чином «переконати» людей надати їм можливість централізувати в своїх руках понаднормову компетенцію. Отже, на сьогодні, такі автократичні політики перетворилися з «диктаторів страху»—в політиці яких превалювало відкрите використання репресивних заходів—на «спін-диктаторів»—котрі, в свою чергу, намагаються «здаватися демократичними» і керуватися т. зв. «добровільним примусом».

«Спін-диктатура»—поняття нове. Воно було введено Сергієм Гурієвим та Даніелем Трейсманом і концептуалізоване в їхній спільній роботі. В цій праці вони стверджують, що до Другої світової війни та незадовго після неї, одним словом, до глобальних модернізаційних процесів, панувала загальноприйнята серед авторитарних правителів парадигма, згідно якої вони нав'язували власні політичні переконання здебільшого силовими та репресивними заходами—такі режими вони називають «диктатурами страху»: до них можна віднести Націонал-соціалістичну Німеччину, Радянський Союз, Комуністичний Китай, Фашистську Італію. Від 80-х рр. ХХ ст., як стверджують автори, спостерігається позитивна тенденційність щодо спаду насильницьких заходів в країнах з авторитарним правлінням: причиною цього С. Гурієв і Д. Трейсман вважають т. зв. «коктейль модернізації»: «Коктейль модернізації складається з трьох інгредієнтів: переходу від індустріального до постіндустріального суспільства, глобалізації економіки й інформації та розвитку ліберального міжнародного порядку» [4, с. 268]. Дослідники погоджуються з тим, що економічний розвиток сприяє політичним змінам, але, в свою чергу, вони додають до цього два важливих аспекти: «По-перше, глобальна динаміка змушує деякі менш сучасні диктатури «заздалегідь» демократизуватися через тиск, спричинений модернізацією в інших країнах. Має значення не лише рівень розвитку всередині країни, а й в

уському світі. І, по-друге, ті самі сили одних спонукають до демократизації, а інших—адаптуватися і зберігати свою диктатуру в новому вигляді» [4, с. 270].

Друге зауваження лягає в основу виведення такого терміну як «спін-диктатор». До спроб розгляду політика типу «удаваного демократа» зверталися Аристотель—коли він, розмірковуючи про тиранію вказував на другий підхід щодо неї, який передбачає «видавання тирана за царя» [5, с.135-137]—та Н. Мак'явеллі—коли він надавав поради стосовно того, як саме варто привертати маси на свій бік за допомогою чеснот які «владареві не обов'язково мати [...], але обов'язково треба поводитися так, ніби він їх має» [6, с. 440]. Отже, спін-диктатор або «диктатор обману»—це лідер, який вдає з себе демократичного правителя.

Оскільки «диктатори страху» [4, с.52]: 1) вчиняли велику кількість демонстративних репресій; 2) застосовували комплексну (монополізація ЗМІ) та публічну (спалення «ворожої» літератури, офіційні заборони) цензуру; 3) впроваджували офіційну ідеологію; 4) застосовували жорстку пропаганду в поєднанні з ритуалами вірності; 5) висміювали ліберальну демократію і 6) обмежували міжнародні потоки людей та інформації, спін-диктатори вдаються до протилежних заходів.

Ключовими характерними особливостями спін-диктатури можна вважати наступні [4, с. 43-49]: 1) потрібно бути популярним (серед мас); 2) здобувши популярність диктатор використовує її для зміцнення влади («переконує» виборців передати йому наднормові повноваження); 3) потрібно прикидатися демократичним; 4) потрібно відкриватися світові; 5) потрібно уникати жорстоких репресій або принаймні приховувати чи маскувати їх у разі застосування.

Диктатори обману, втілюють власний спосіб отримання та утримання влади шляхом звернення до певного набору прийомів та технологій мобілізації мас. Найвпливовішим інструментом сучасних спін-диктаторів та авторитарних лідерів є популізм.

«Популізм» в буденному знанні, на одному рівні з такими поняттями як «тоталітаризм» та «диктатура», часто вживається саме в негативному значенні. Його використовують для опису, наприклад, застосування неетичних передвиборчих технологій мобілізації мас, фальсифікації фактів та маніпуляції на емоціях виборців для захоплення влади тут і зараз без ясного усвідомлення кандидатом того, як вирішувати ті чи інші проблеми, котрі він пообіцяв розв'язати. Іншими словами, «популізм» прирівнюють до «демагогії», в той час як остання є радше однією з технологій першого [7, с. 291-292].

Однак, на сьогодні існує багато підходів до тлумачення популізму, зокрема як: 1) ідейну течію; 2) політичний рух; 3) певний тип ідеології; 4) різновид поведінки політика; 5) сукупність лозунгів і дій [7, с. 290].

Але збірне для всіх трактувань поняття популізму, передбачає, як сказав Серж Московічі, «мистецтво захоплювати симпатії людей».

Основні закиди популістів виникають на ґрунті того, що демократично-обрані інституціоналізовані еліти або не здатні, або не хочуть представляти інтереси своїх виборців: вони відділенні від них стінами будівель вищих органів державної влади. Прийняті можновладцями політичні рішення покликані переслідувати їхні власні корисливі інтереси, а не інтереси народу. Таким чином, популіст вказує на свій глибокий зв'язок з масами, символічно агрегуючи в собі усі їхні невдоволення стосовно наявної еліти та артикуючи ними.

Актуалізація К. Шмітта в контексті популізму належить французькому філософу пост-структуралісту Е. Лакло. В своїй книзі «Політика та ідеологія в марксистській теорії», він доходить висновку, що популізм за своєю природою є нічим іншим як «справжньою», «автентичною» демократією, оскільки піднімає та позиціонує як центральне, питання звичайної людини робочого класу. Таким чином, популізм видається більш егалітарною чи демократичною політикою, ніж політика, досягнута через представницькі процедури, яка є його (популізму—А.В.) справжнім і прямим противником [8, с. 182-191]. Оскільки основним маркером популізму політичні теоретики визначають роль мобілізації людей як симптому політичного невдоволення звичайною політикою серед звичайних громадян, незалежно від результатів, які має в наслідку така мобілізація, Е. Лакло вважає правильним оголосити популізм яскравим вираженням демократичної уяви, і більше того, стратегією злиття воєдино різноманітних вимог та невдоволення населення, котрі політичні партії, натомість, фрагментують та фільтрують у той момент, коли вони забезпечують інституційний персонал і «окупають» державну владу [8, с. 129-156].

В понятті популізму чітко проявляється висвітлена К. Шміттом відмінність між демократією та лібералізмом [9, с. 5-23]. Популізм користується поняттям «виключення», оскільки ототожнює «народ» з його «більшістю». «Субстанція рівності» народу висновується з відповідності певному (найчастіше майновому) цензу. Певним чином актуалізується питання про «ворогів» та «друзів», але вже у внутрішній політиці. Воля народу, закономірно, сходиться в бажаній точці вибраної «більшості», виразником—радше сказати «втіленням»—якої стає той чи інший не інституціоналізований харизматичний лідер.

Таким чином, можна навести основні характеристики сучасного популізму [10, с. 146-147]: 1) піднесення суверенітету народу як умови для політики «щирості», «прозорості» чи «чистоти» проти щоденної практики компромісів і угод, до яких прагне конституційна демократія; 2) «звернення до більшості», «ствердження правильності більшості» і навіть «права більшості» проти будь-якої політичної чи іншої меншини (в Європі популізм живить дискримінаційні ідеології проти культурних, гендерних, релігійних та мовних меншин); 3) ідея, що політика передбачає опозиційну ідентичність або конструювання «нас» проти «них»; 4) освячення єдності та однорідності народу на протипагу будь-якій його поляризації.

Популізм веде, як наслідок, до двох взаємопов'язаних політичних процесів: до поляризації громадян на два класи («більшість» і «меншість»), а також вертикалізації політичної системи, тому, що втілення «волі народу» неможливе без лідера більшості. Основна ціль популізму вирішити «парадокс політики», який полягає в «визначенні того, хто становить народ».

Прослідкувати зв'язок поняття популізму з політичною теорією К. Шмітта можна через ознайомлення з його працею «Диктатура», а точніше наголошенням ним на «вузловій точці» суверенної диктатури, її субстанції. Розглядаючи державу та органи влади в ній, німецький мислитель, звертаючись до правової теорії Емманюель-Жозефа Сієса, вказує, що, не зважаючи на те, що теоретики держави постулюють «тільки існування» держави, котра втратила свої повноваження, передавши їх вищим органам влади (яку «несуть на собі» ці самі органи), втім, вони не виникають самостійно, а встановлюються відповідно до установчої влади (фр. *pouvoir constituant*).

Установчою владою К. Шмітт бачить народ, націю, котрий/котра знаходяться в такому відношенні з представницькими органами влади як «породжуюча природа до породжуваного нею». «Народ, нація—початкова сила будь-якого державного утворення—встановлює все нові органи. З нескінченної, незбагненної безодні її влади постійно виникають нові форми, котрі вона може зруйнувати в будь-який момент і котрими ця влада ніколи не буває в кінцевому рахунку визначена. Нація може хотіти будь чого—зміст її волі завжди має рівно таку ж правову цінність, що і зміст того чи іншого припису конституції. Тому вона може в будь-який момент реалізовувати свою інтервенцію за допомоги законодавчих, юридичних чи просто фактичних актів. Нація стає необмеженим чи таким, що не допускає жодних обмежень, власником прав панування, котрі не треба навіть обмежувати випадком крайньої необхідності. Вона ніколи не встановлює саму себе, але завжди є чимось іншим. Тому її співвіднесеність з встановленим органом не є двосторонньою правовою співвіднесеністю. Нація завжди знаходиться в природному стані, як вказує на це Сієс [...] [і] мова [тут] йде не про конструкцію міжнародного права, а про відношення нації до її власних конституційних форм і до всіх функціонерів, що виступають від її імені. В природному стані знаходиться тільки нація, у неї є тільки права і жодних зобов'язань, установча влада нічим не обмежена; натомість встановлена влада має тільки обов'язки і жодних прав [11, с. 123-124].

Беручи до уваги, що «мета популізму полягає в звільненні місця влади, для того щоб знову зайняти його» [12, с. 164-168], віднаходиться зв'язок з теорією суверенної диктатури К. Шмітта. Як він вказує, в той час як комісарська диктатура намагається захистити існуючу конституцію, шляхом усунення загрози її існуванню, «суверенна диктатура, натомість, весь існуючий порядок розглядає як стан, котрий повинен бути усунутий шляхом її акції. Вона не призупиняє діючу конституцію в силу заснованого на ній, певно конституційного, права, але прагне досягти такого стану, котрий дозволив

би їй ввести конституцію, яку вона вважає істинною. Таким чином, вона посилається не на діючу вищу норму, а на ту, котру треба ввести. Могло б здатися, що такий замисел уникає будь-якого правового розгляду. Адже держава в правовому відношенні може бути зрозуміла виключно своєю конституцією, а тотальне заперечення діючого документу повинно було б, власне кажучи, не претендувати на правове обґрунтування, оскільки конституція, що імплементується, взяте як явище, ще не існує. Тому мова йшла б тільки про питання влади. Але все виглядає інакше, якщо допустити існування такої інстанції, яка, не будучи сама заснованою конституційно, тим не менш, знаходиться в первинному стосовно будь-якої чинної конституції відношенні, навіть якщо сама вона ніколи не охоплюється нею, так що внаслідок цього вона не заперечується навіть тоді, коли її нібито заперечує чинна конституція. У цьому полягає зміст установчої влади» [11, с. 119-120].

Таким чином, усі п'ять характеристик популізму співвідносяться з політичною теорією К. Шмітта:

Популізм	Антагоністичне політичне К. Шмітта
Піднесення суверенітету народу	Виведення субстанції рівності народу
Право більшості проти будь-якої меншини	Демократичний механізм «виключення»
Опозиційна ідентичність або конструювання «нас» проти «них»	Дихотомія політичного «друг- ворог»
Освячення єдності та однорідності народу на протипагу будь-якій його поляризації	Критика парламентаризму та ліберального індивідуалізму
Втілення волі народу в харизматичному лідері	Тотожність керуючих і керованих

Висновки

Популізм, будучи широко використаним лідерами нео-авторитарних держав (спін-диктатур), на сьогодні постає нагальним питанням для аналізу в очі виборців. Політична теорія Карла Шмітта, а саме: «субстанція рівності» народу, демократичний механізм «виключення», дихотомія політичного «друг-ворог», критика парламентаризму та ліберального індивідуалізму, тотожність керуючих і керованих, в даному випадку постає влучною системою вихідних даних, за допомогою якої можна зрозуміти онтологічну основу популізму.

Список послань

1. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика; Пер. з нім. Олександр Погорілий. Київ: Основи, 1998. 534 с.
2. Versluis A. A Conversation with Alain de Benoist. *Journal for the Study of Radicalism*. 2014. Vol. 8, No. 2. P. 79-106.
3. Karolewski, I. P., Libin, X., Patapan, H., Halmai, G., Kutay, A., Guasti, P., & Scheuerman, W. E. (2023). Carl Schmitt and Democratic Backsliding. *Contemporary Political Theory*. 2023. Vol. 22. С. 406-437.
4. Гурієв С., Трейсман Д. Спін-диктатори. Як змінюється обличчя тиранії в XXI ст.; Пер. О. Бершадської; вид. 2-ге, доповн. Київ.: Букшеф, 2023. 448 с.
5. Aristotle Politics. Trans. by B. Jowett. Kitchener: Batoche Books, 1999. 192 p.
6. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець; Пер. з іт. А. Перепаді. Київ: Основи, 1998. 492 с.
7. Радь Т. Теоретичні засади популізму. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. 2009. Вип. 13. С. 289–293.
8. Laclau E. Politics and Ideology in Marxist Theory: Capitalism, Fascism, Populism. London: NLB, 1977. 203 p.
9. Schmitt C. Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus. 10 Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 2017. 92 s.
10. Urbinati N. The Populist Phenomenon. *Raisons politiques*. 2013. No. 51. P. 137-154.
11. Schmitt C. Dictatorship: From the Beginning of the Modern Concept of Sovereignty to the Proletarian Class-Struggle. Trans. M. Hoelzl, G. Ward. Cambridge: Polity Press, 2013. 288 p.
12. Laclau E. On Populist Reason. London: Verso, 2005. 276 p.

References

1. Weber, M. (1998). Sociology. General historical analyses. Politics, Policy, Polity. Kyiv: Osnovy, 534. [in Ukrainian].
2. Versluis, A. (2014). A Conversation with Alain de Benoist. *Journal for the Study of Radicalism*, 8(2), 79–106.
3. Karolewski, I. P., Libin, X., Patapan, H., Halmai, G., Kutay, A., Guasti, P., & Scheuerman, W. E. (2023). Carl Schmitt and Democratic Backsliding. *Contemporary Political Theory*, 22, 406–437.
4. Guriev, S., & Treisman, D. (2023). Spin Dictators: The Changing Face of Tyranny in the 21st Century (2nd ed.). Kyiv: Bookchef, 448. [in Ukrainian].
5. Aristotle (1999). Politics. Kitchener: Batoche Books, 192.

6. Machiavelli, N. (1998). *Florentine Chronicle. The Prince*. Kyiv: Osnovy, 492. [in Ukrainian].
7. Rad, T. (2009). Theoretical principles of populism. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, (13), 289–293. [in Ukrainian].
8. Laclau, E. (1977). *Politics and Ideology in Marxist Theory: Capitalism, Fascism, Populism*. London: NLB, 203.
9. Schmitt, C. (2017). *The intellectual-historical situation of today's parliamentarism* (10th ed.). Berlin: Duncker & Humblot, 92. [in German].
10. Urbinati, N. (2013). The Populist Phenomenon. *Raisons politiques*, (51), 137–154.
11. Schmitt, C. (2013). *Dictatorship: From the Beginning of the Modern Concept of Sovereignty to the Proletarian Class-Struggle*. Cambridge: Polity Press, 288.
12. Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. London: Verso, 276.

Volodymyr Atamanenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0000-7233-7137>

e-mail: volodymyr.atamanenko@knu.ua

MODERN POPULISM IN C. SCHMITT'S POLITICAL THEORY CONTEXT

Abstract

The article examines the connection between modern populism and the political concepts of Carl Schmitt. The contribution of C. Schmitt's political-philosophical heritage to the development of the general theory of authoritarianism is emphasized, which is manifested in a certain categorical apparatus and direction of the German thinker's research. Since the 1990s, his political theory has been popular for several objective reasons: 1) the increased number of terrorist attacks around the world; 2) the categorical apparatus, which, against the backdrop of the terrorist threat and the «threat to democracy», has been used by the USA with new force to justify humanitarian interventions in other countries, as well as 3) dynamic globalization.

The phenomenon of spin-dictatorship is studied. The following are the main characteristics of this type of authoritarian regime: 1) you need to be popular (among the masses); 2) having gained popularity, the dictator uses it to strengthen his power («convinces» the voters to give him extraordinary powers); 3) it is necessary to pretend to be democratic; 4) it is necessary to open up to the world; 5) brutal repression must be avoided, or at least concealed or masked when used; spin-dictators in this article are defined as leaders who pretend to be democratic rulers. It is indicated that since authoritarian countries today are mostly spin-dictatorships, populism is widely used by the leaders of these states and appears as their main tool for mobilizing the masses.

It is noted that the actualization of C. Schmitt's political theory in the context of populism belongs to the French post-structuralist philosopher E. Laclau, who considered populism a vivid expression of democratic thought. Thus, the antonymy of the concepts «democracy—liberalism», emphasized by C. Schmitt, is actualized. Taking into account that «the goal of populism is to vacate the place of power in

order to occupy it again», there is a connection between populism and the theory of «sovereign dictatorship» of the German thinker.

It is argued that a number of concepts of C. Schmitt's political theory, namely: the «substance of equality» of the people, the democratic mechanism of «exclusion», the «friend-enemy» dichotomy, criticism of parliamentarism and liberal individualism, the identity of «the rulers» and «the ruled», in this case become thorough system of initial data, with the help of which it is possible to understand the ontological basis of the populism phenomenon.

Keywords: populism, spin-dictatorship, Carl Schmitt, concept of the political, the antagonistic political.

Стаття надійшла до редакції 18.02.24

© Атаманенко В. В., 2024